

2.4. Ústava ČR a ústavní pořádek

Zatímco naprostá většina jiných států má tzv. monolegální ústavu (ústava v podobě jednoho předpisu), je zvláštností ústavní situace v ČR existence tzv. polylegální ústavy, tvořené větším množstvím ústavních zákonů. Aby byla tato masa ústavních předpisů zahrnuta pod jeden pojem, byl zaveden (čl. 3, čl. 112 Úst) pojem "*ústavní pořádek*". V roce 1992 bylo pomocí tohoto pojmu především **určeno, které z federálních ústavních předpisů si zachovávají právní sílu ústavního zákona i v ČR**. Jedná se o **Listinu** v rozsahu vyhlášeném pod č. 2/1993 Sb. a ústavní zákony upravující státní hranice ČR. Ostatní ústavní zákony ČSFR (a ústavní dekret prezidenta) platné na území ČR k 1. lednu 1993 ztratily podle čl. 112 odst. 3 Úst sílu ústavního zákona (dekonstitucionalizace) a lze je proto měnit pomocí obyčejných zákonů Parlamentu. To pochopitelně jen v případě, že byly převzaty do právního řádu ČR a zůstaly jeho součástí i dnem 1. ledna 1993 (čl. 112 odst. 2 Úst, čl. 1 úst. zák. č. 4/1993 Sb.).

Kromě bývalých ústavních zákonů čs. federace součástí ústavního pořádku ČR jsou **Ústava ČR, ústavní zákony ČNR**, přijaté v jejím posledním 7. volebním období, (tj. č. 4/1993 Sb. a č. 29/1993 Sb.), **ústavní zákony, které budou přijaty „podle Ústavy ČR“**. Výslovně počítá Úst např. s přijetím ústavních zákonů o Prozatímním senátu (čl. 106 odst. 2), což je již jen obsoletní ustanovení, při vytváření VÚSC (čl. 100 odst. 3 – srov. ÚZoVÚSC, při přijetí ústavních zákonů ke změně státní hranice (čl. 11) nebo při přijetí ústavního zákona o referendu (čl. 2 odst. 2 – ÚZRFdEU č. 515/2002 Sb.). Přirozeně každá změna ústavního pořádku (ústava s malým „u“) si podle čl. 9 odst. 1 Úst vyžádá formy ústavního zákona. Takovými ústavními zákony jsou některá ustanovení ÚZoVÚSC (čl. 4), ÚZB, úst. zák. č. 162/1998 Sb. (změna LPS), úst. zák. č. 300/2000 Sb. (změna Úst a změna ÚZB), úst. zák. č. 176/2000 Sb. (změna ÚZoVÚSC), úst. zák. č. 395/2001 Sb. (změna Úst), úst. zák. „č. 448/2001 Sb. (změna Úst), ÚZRFdEU (změna Úst) a úst. zák. č. 319/2009 Sb. (změna Úst).“

2.5. Základní otázky formy Ústavy ČR

Formou ústavy je zvláštní podoba uspořádání prvků obsahu ústavy mezi sebou (vnitřní struktura) a jejich vystupování navenek vůči jiným právním předpisům (vnější forma). **Vnitřní forma Úst** je tvořena vazbami prvků ústavního obsahu (ústavní normy, instituty, ústavní systém) bez ohledu na to, kde se v ústavním pořádku nacházejí. **Vnější forma ústavy** spočívá ve vyjádření ústavního obsahu navenek. Zahrnuje nadpis ústavy, systematiku ústavy, vyšší právní sílu, ústavodárnou proceduru, jazyk ústavy.

Jako u každého právního předpisu je **nadpis** i u ústavy. Jeho součástí je určení formy právního aktu (zde ústavní zákon), orgánu, kterým byl přijat (zde ČNR), evidenční číslo v publikačním orgánu (č. 1/1993 Sb.) a název (Ústava ČR). Jde o jakousi zvláštní adresu, na které ústavu najdeme v obrovském množství složek právního řádu. Obdobně to platí pro ostatní složky ústavního pořádku s výjimkou LPS, která výslovně formu právního aktu uvedenu nemá.

Vnitřní struktura ústavy charakterizuje ústavu jako systém norem a institutů tvořících základ systému práva v určitém státě. **Systematika je se strukturou těsně spjata, ale není s ní totožná**, tak jako nelze ztotožnit např. článek ústavy a ústavní normu. Obvykle článek

ústavy obsahuje ústavní normu, může jich ale obsahovat více nebo naopak teprve z více článků sestavíme určité ústavní pravidlo chování.

Ústavy se v tomto směru i pomocí **obecné systematiky** snaží vyjádřit teoretickou či ideologickou koncepci, na které jsou budovány. Kromě toho známe **zvláštní systematiku**, která se projevuje v úpravě jednotlivých článků ústavy, kdy důležitější a obecnější věci jsou upraveny na čele ustanovení, kdežto oprávnění zvláštní a v době mimořádných situací až na závěr (srov. čl. 62 a čl. 63).

Vyšší právní síla je typickým znakem rigidní ústavy, kterou je i naše Úst. Pojem „*právní síly*“ je spjat s právním řádem, který je hierarchicky uspořádán. Vyjadřuje tu skutečnost, že právní předpisy se nenacházejí vždy na stejné úrovni. V takovém případě:

- předpis nižší úrovně nesmí odporovat předpisu úrovně vyšší (typicky primární akty),
- předpis nižší úrovně musí být v souladu s předpisem vyšší úrovně (vztah primárních a sekundárních právních předpisů – čl. 79 odst. 3 Úst).

V těchto případech se jedná o tzv. **vztahovou hierarchii**. Dále též máme **aplikační hierarchii**, která určuje, kterého pramene práva se použije přednostně. Nejvýznamnějším příkladem je čl. 10 Úst (přednostní použití mezinárodních smluv) nebo čl. 2 úst. zák. ČNR č. 4/1993 Sb. (přednostní použití práva právního předpisu ČR před právním předpisem ČSFR téže právní síly).

Vyšší právní síla ústavních předpisů tak značí, že podústavní právní předpisy, které upravují tutéž věc jiným způsobem, nemohou být aplikovány, popř. se považují za neplatné. Zvláštností zde však je, že se jedná o veřejnoprávní akty, u kterých platí domněnka správnosti do doby, než kompetentní orgán (především Ústavní soud) vysloví něco jiného. Důsledky takového rozhodnutí upravuje § 70 a § 71 ZUS (sub 13.4.). Do té doby i takový předpis zavazuje.

V našem ústavním pořádku nacházíme východiska pro určité **odstupňování vlastnosti měnitelnosti** jednotlivých ústavních ustanovení. Složitou povahu má především ustanovení čl. 9 odst. 2 Úst (viz též 2.3.). Toto ustanovení nepřipouští „*změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu*“. Jistě nejde o zákaz jiné formulace nebo jejich rozšíření, nýbrž o změnu v podobě jejich odstranění. Ústavodárce tak je podle našeho ústavního pořádku v demokratickém právním státě omezen. Některá ústavní ustanovení nejsou plně v jeho dispozici, problém je, jak přesto zabránit jejich změně. Čl. 9 odst. 2 o takových návrzích zakazuje Parlamentu jednat, ukazuje se to ale (úst. zák. č. 195/2009 Sb.) jak nedostatečná zábrana.

K tomu, aby nedošlo ke střetu mezi obsahem ústavy a ostatních právních předpisů, slouží kromě vyšší právní síly také **zvláštní postup při přijímání ústavních zákonů** (viz Státověda, s. 36). Zvláštnosti ústavodárného procesu se oproti běžnému zákonodárnému procesu mohou projevit ve výčtu subjektů (navrhovatelů), v orgánu, který může návrh schválit, ve způsobu jeho projednání, v požadované přítomnosti a většině. V tomto směru v ČR známe pouze odlišnosti:

- a) **ve způsobu projednání ústavodárné iniciativy** – v ČR není ve způsobu projednání návrhu ústavního zákona podstatný rozdíl s výjimkou nutnosti, aby návrh rovněž projednal Senát (čl. 39 odst. 4 Úst), což u ostatních zákonů není třeba (mimo jednací řády a volební zákon - čl. 40). Návrh ústavního zákona nemůže být projednán ve zkráceném jednání po dobu stavu ohrožení státu nebo válečného stavu (čl. 8 odst. 1 a 4 ÚZB). Stejně tak nemůže být projednán zkrácenou procedurou v jednom čtení (§ 90 odst. 3 JŘPS);
- b) **v požadované většině pro schválení** – v ČR to na rozdíl od jiných států je kvalifikovaná 3/5 většina všech poslanců a 3/5 většina přítomných senátorů (čl. 39 odst. 4 Úst);
- c) **nemožnosti prezidenta vrátit přijatý zákon**. To však ústavodárný proces neztěžuje, právě naopak.